

آسیب شناسی فضای سایبر بر امنیت اجتماعی

محسن جان پرور^۱

طهمورث حیدری موصولو^۲

تاریخ وصول: ۹۰/۱۰/۶

تاریخ پذیرش: ۹۱/۲/۱۲

چکیده

امنیت اجتماعی یکی از ابعاد اصلی امنیت برای برقراری نظم و امنیت در کشور می‌باشد که در دهه‌های اخیر از جایگاه برجسته‌ای برخوردار شده است. این اهمیت‌یابی تا حد زیادی ناشی از توسعه رسانه‌ها، فناوری‌های اطلاعاتی، ارتباطی و ... می‌باشد که زمینه حضور و نقش آفرینی برای بازیگران زیادی را در سطح جامعه برای تحت تأثیر قرار دادن امنیت اجتماعی فراهم آورده‌اند. در این بین شکل‌گیری فضای سایبر و توسعه آن با توجه به ظرفیت‌های بالا نقش منحصر به فردی دارا می‌باشد. زیرا ظرفیت‌های این فضا سبب دگرگونی در بعد زمانی، مکانی و بازیگران در تحت تأثیر قرار دادن امنیت اجتماعی شده است که در اینجا جنبه‌های منفی آن مدنظر می‌باشد. در این راستا، هدف اصلی این مقاله آسیب شناسی فضای سایبر بر امنیت اجتماعی در ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی آن می‌باشد. مقاله حاضر با روشی توصیفی-تحلیلی آسیب‌های فضای سایبر بر امنیت اجتماعی را مورد بررسی و تحلیل قرار داده است. یافته‌های به دست آمده نشان می‌دهد فضای سایبر دارای ظرفیت‌های منفی بالایی برای تحت تأثیر قرار دادن و به چالش کشیدن امنیت اجتماعی می‌باشد. به طوری که حضور و استفاده رو به گسترش افراد از این فضا زمینه سست شدن بنیان خانواده به عنوان تکیه گاه و پایه اصلی هر جامعه، فاصله گرفتن افراد از یکدیگر، تجمل گرایی، فرد گرایی، مد گرایی، بی‌اعتمادی نسبت به مسئولان، نشر اکاذیب و ... را فراهم آورده است و سبب شده امنیت اجتماعی دچار چالش و مشکل شود.

۱- دانشجوی دکتری جغرافیای سیاسی دانشگاه تربیت مدرس

۲- کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی دانشگاه تربیت مدرس

بر این اساس از آنجا که رشد و تعالی هر جامعه‌ای نیازمند برقراری نظم و امنیت اجتماعی می‌باشد توجه به این عرصه جدید و شناخت آسیب‌های ناشی از آن بر جامعه می‌تواند جایگاه برجسته‌ای در برقراری امنیت اجتماعی در جامعه داشته باشد.

واژگان کلیدی: فضای سایبر، آسیب شناسی، امنیت اجتماعی.

مقدمه

در جهان امروز همه چیز با سرعت بالایی در حال دگرگونی است و همه حکومت‌ها و کشورها در تکاپوی نوسازی و تکامل ساختار و سازمان‌های خود برای انطباق با این وضعیت جدید هستند. این تغییر و دگرگونی‌ها به صورت‌های مختلف حکومت‌ها و جوامع را تحت تأثیر قرار داده و آنها را در برخی زمینه‌ها دچار چالش کرده و در برخی زمینه‌های دیگر فرصت‌های زیادی برای آنها فراهم آورده است. این روند به گونه‌ای بوده است که، بشر در مقایسه با هیچ زمانی دیگر از تاریخ خود به اندازه دوران حاضر سیاسی نبوده و به احتمال زیاد می‌توان گفت یکی از عوامل مهم سیاسی شدن مردمان، شکل‌گیری عرصه جدید ارتباط بین افراد می‌باشد. این عرصه جدید به شکل گسترده‌ای اخبار و اطلاعات مربوط به رویدادها، مسائل اجتماعی، نظرها و ... را بین افراد توسعه داده و زمینه ارتباطات گسترده بین آنها را فراهم آورده است. به طوری که حکومت‌ها، گروه‌ها و حتی افراد از فضای سایبر در جهت تبلیغ، پیگیری اهداف، بسیج افکار عمومی و غیره به نفع خود استفاده می‌کنند.

فضای سایبر دارای ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های مثبت و منفی بالایی است که در این مقاله ظرفیت‌ها چالش‌آفرین و منفی این فضا مد نظر می‌باشد. در واقع، فضای سایبر امکانات و ظرفیت‌هایی را در اختیار مخاطبان قرار می‌دهد که به قدرت‌مند شدن مخاطب در کنترل دیگران، تأثیرگذاری، نقش آفرینی، ایجاد تشویش و بی‌نظمی، ایجاد اغتشاش و برهم زدن امنیت اجتماعی در سطح جامعه کمک می‌کند.

به کمک اینترنت دیگر مخاطب، منفعل نیست که فقط نظاره‌گر صرف محتوای برنامه‌های رسانه‌ای باشد، بلکه قدرتی کسب کرده تا با سرعت به محتواها بازخورد نشان

دهد، در نحوه تولید محتوا تأثیرگذار باشد و حتی خود به تولید محتوا نیز بپردازد. به واسطه این امکان از یک سو، گروه‌ها و جنبش‌هایی که سابقاً قادر به بازنمایی خود و مشارکت در تولید محتوا در رسانه‌ها نبوده‌اند و توسط روابط قدرت موجود به نوعی به حاشیه رانده شده بودند تا حدودی توانسته‌اند صدا و حضور خود را در این فضا قابل شنیدن نمایند و از سوی دیگر گروه‌های اجتماعی مجازی که از طریق روابط و تعامل‌ها در این فضا شکل گرفته‌اند نیز، فرصت ابراز وجود و دست و پا کردن فرصت‌هایی برای خود در عرصه‌های مختلف با اهداف متفاوت به دست آورده‌اند و در ابعاد مختلف و مورد نظر خود نظم و امنیت اجتماعی موجود در کشور را تحت تأثیر قرار دهند تا بتوانند به اهداف خود دست یابند. در این بین، از جمله مهم‌ترین ابعادی که در فضای سایبر مورد هدف و چالش قرار گرفته است امنیت اجتماعی در ابعاد آسیب‌های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی می‌باشند که هر یک به صورت‌های مختلف بر نظم و امنیت کشور و امنیت اجتماعی تأثیرگذار می‌باشد.

از آنجا که وظیفه اصلی نیروی انتظامی در گام نخست برقراری نظم و امنیت در سطح جامعه برای رشد و شکوفایی جامعه، اعتلای رفتارهای انسانی و بنیان خانواده به عنوان بنیان اصلی جامعه و سایر نهادها برای توسعه و اعتلای آنها می‌باشد، شناخت آسیب‌هایی که این رشد و تعالی را با مشکل مواجه و امنیت اجتماعی را با مشکل مواجه کند گام نخست و راهبرد اصلی نیروی‌های انتظامی می‌باشد تا با توجه به این شناخت بتواند راهکارها و راهبردهای ویژه‌ای ارائه دهد. در این بین فضای سایبر به عنوان فضایی نوظهور که ظرفیت‌های بالایی دارا می‌باشد جدا از جنبه‌های مثبت به صورت‌های مختلف سبب به چالش کشیده شدن و آسیب بخش‌های متفاوت جامعه شده است که در این مقاله صرفاً به جنبه‌های منفی فضای سایبر بر جامعه مدنظر قرار گرفته و سعی شده است شناخت کلی از آسیب‌های ناشی از فضای سایبر بر امنیت اجتماعی در بخش‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی حاصل شود.

مباحث نظری تحقیق

۱- فضای سایبر

بیشتر افراد هنگام تلاش برای یافتن مفهوم کلمات، کار خود را با یافتن آنها در یک واژه نامه شروع می‌کنند. قطعاً این روش معقولی است، اما محدودیت‌های خاص خود را دارد. واژه نامه‌ها درباره چگونگی کاربرد کلمات، اطلاعاتی می‌دهند (یا حداقل در مورد اینکه چگونه به کار می‌روند، زیرا واژه نامه‌ها می‌توانند به سرعت واژه‌های قدیمی را فراهم کنند) اما کاربرد مصطلح کلمات اغلب مبهم‌تر و گنگ‌تر از تعریف‌های موجود در واژه نامه‌ها است (میدوز، ۱۳۸۳، ص ۹). در این بین واژه فضای سایبر نیز چنین می‌باشد. به طوری که در فارسی، واژه سایبر را به مجاز و مجازی ترجمه کرده‌اند. این ترجمه گویای دقیق این واژه نیست. مجاز در برابر حقیقت به کار می‌رود، در زبان انگلیسی معادل واژه virtual است. از سوی دیگر، محیط سایبر محیطی است حقیقی و واقعی و نه دروغین و مجازی.

همچنین باید توجه داشت که، در علوم کامپیوتر مجاز به معنای فراتر رفتن از محدودیت‌های دنیای فیزیکی نیز تعیین می‌شود. دانشگاه مجازی دانشگاهی است که فاقد ساختمان‌های فیزیکی است و به جای آن کلاس‌ها از طریق اینترنت ارائه می‌شود (دولی، ۱۳۸۴، ص ۵). در مجموع در اینجا برای این که بتوان کلیت و مفهوم اصلی این واژه را بیان کرد به صورت فضای سایبر آورده می‌شود.

واژه «فضای سایبر» را اولین بار ویلیام گیسون^۱ در سال ۱۹۸۴ در رمان «نیورمنسر^۲» مطرح کرد. این نویسنده این فضا را به عنوان موطن داده‌ها و اطلاعات موجود در یک آینده دور تاریک توصیف می‌کند. بعد از آن این واژه به صورت گسترده وارد فرهنگ لغت دنیا شد. فضای سایبر مورد نظر گیسون به محیطی تلقی می‌شد که فعالیت‌های الکترونیکی در داخل آن انجام می‌گردد. در این فضا آنچه که تجربه می‌شود واقعی است همانند صحبت کردن چهره به چهره با کسی یا تحقیق کتابخانه‌ای یا خرید. مردم می‌توانند

1. William Gibson
2. Neuromancer

در فضای مجازی ازدواج نموده یا مدارج دانشگاهی را طی نمایند یا حتی دستور دهند که اجناس در محل سکونتشان تحویل شود (خبرنامه حقوق فناوری، ۱۳۸۲، ص ۳).

به عبارت دیگر می‌توان، «فضایی تعریف کرد که در آن فعالیت‌های گوناگون در ابعاد داده‌ورزی و اطلاع‌رسانی، ارتباطات و ارائه خدمات، مدیریت و کنترل از طریق سازوکارهای الکترونیکی و مجازی انجام می‌پذیرد» (صدری و کروی، ۱۳۸۴، ص ۵۸).

از نگاه دیوید بل^۱ (۲۰۰۱) یکی از صاحب‌نظران حوزه ارتباطات، فضای سایبر یک شبکه گسترده جهانی است که شبکه‌های مختلف رایانه‌ای در اندازه‌های متعدد و حتی رایانه‌های شخصی را با استفاده از سخت‌افزارها و نرم‌افزارهای گوناگون و با قراردادهای ارتباطی به یکدیگر وصل می‌کند. فناوری‌های ارتباط راه دور اساس فضای سایبر را تشکیل می‌دهند. هر چند برخی از این فناوری‌ها مانند تلگراف و تلفن، در اوایل قرن نوزدهم اختراع شده بودند اما همه‌گیر و ارزان شدن این فناوری‌ها و بالا رفتن توان فنی آنها که شرط اصلی ظهور فضای سایبر است در چند سال اخیر اتفاق افتاده است (شریفی هولاسو، ۱۳۸۷، ص ۵۲).

بنابراین فضای سایبر رایانه‌ای به مکانی الکترونیک که در آن گروهی از افراد با یکدیگر دیدار و مباحثه می‌کنند، اطلاق می‌گردد. از نظر فنی نیز فضای سایبر به معنای فضای اطلاعاتی، که به وسیله سیستم‌های رایانه‌ای شبکه‌های دیجیتالی که در نهایت با «مادر» همه شبکه‌ها یعنی «اینترنت» ارتباط پیدا می‌کند، می‌باشد. به عبارتی هر زمینه غیر فیزیکی که به وسیله سیستم‌های رایانه‌ای «آن لاین» به وجود می‌آید می‌تواند به عنوان فضای سایبر تلقی شود (خبرنامه حقوق فناوری، ۱۳۸۲، ص ۳). در این راستا، فضای سایبر دارای تأثیرهای گوناگونی بر جوامع در فضای واقعی است که در قالب مزایا و معایبی در جامعه، جلوه‌گر خواهد بود. بنابراین می‌توان اقرار کرد که این فناوری‌ها ابزارهایی صرف نیستند، بلکه بر شیوه‌های ارتباطاتی بشر و نیز فرایندهای اندیشه و خلاقیت او نیز تأثیر دارند و آنها را تحت الشعاع قرار می‌دهند (سلطانی و همکاران، ۱۳۸۷، ص ۸). بر این اساس در زمینه رابطه بین فضای واقعی و سایبر می‌توان گفت فضای سایبر به هیچ وجه یک فضای

1. David Bell

بی‌طرف و خنثی نیست. این فضا متشکل از فرصت‌ها و آسیب‌های متعددی می‌باشد که پیش روی افراد، گروه‌ها، جامعه، حکومت و دولت‌ها است و به صورت‌های مختلف توانایی ایجاد اختلال در نظم و امنیت در کشور و ... را دارا می‌باشد. در این راستا باید با کسب آگاهی و شناخت دقیق و واقع بینانه این فضا به صورت‌ها و از جنبه‌های مختلف میزان بهره‌وری از فرصت‌های ناشی از این فضا را بالا برد و تا سر حد امکان تهدیدها و آسیب‌های ناشی از فضای سایبر را بر کشور، حکومت، دولت و جامعه کاهش داد تا بتوان خود را برای رقابت‌ها و پیشرفت‌های آتی که بیشتر آن ناشی از فضای سایبر می‌باشد آماده کرد.

۲- آسیب شناسی^۱

پاتولوژی به معنی آسیب‌شناسی، بیماری‌شناسی و تشخیص علل آسیب‌های وارده بر سیستمی مشخص (مورد مطالعه) است. این علم که به طور گسترده در علوم زیستی کاربرد دارد در علوم انسانی نیز دارای کاربرد می‌باشد. البته تمام مطالعاتی که در جهت آشکار سازی عیوب و عوامل آسیب‌زای سیستم خاصی قدم بردارند، در حیطه علم آسیب شناسی قرار دارند. آسیب‌شناسی با مشاهده عوارض آسیب آغاز می‌شود. در مورد منابع انسانی عوارض آسیب به طرق گوناگون بروز می‌کند که به آن «مسائل رفتاری» لقب داده‌اند (اسمعی، ۱۳۸۱، ص ۳۲). به عبارت دیگر، آسیب‌شناسی فرایندی است نظام‌مند از جمع‌آوری داده‌ها به منظور تعامل اثربخش و سودمند در راستای حل مشکلات، چالش‌ها، فشارها و محدودیت‌های محیطی در اجتماع (مانزینی، ۱۳۸۵، ص ۴۰). هدف از آسیب شناسی در این مقاله جنبه‌های منفی است که فضای سایبر به صورت‌های مختلف جامعه و افراد آن را با آن روبرو می‌کند و ارزش‌ها، سنت‌ها، روابط و ... را در داخل آن با چالش مواجه کرده و به سمت نابودی می‌کشاند و به طور کلی هر نوع چالش و آسیبی که از طریق فضای سایبر امنیت اجتماعی کشور را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

۳- امنیت اجتماعی^۱

مفهوم امنیت اجتماعی برای اولین بار و به مفهوم فنی کلمه در سال ۱۹۹۳، توسط اندیشمندانی چون باری بوزان^۲، ال ویور^۳ و لمیتر^۴ تحت عنوان مکتب کپنهاگ مطرح گردید. انگیزه طرح این عبارت امواج تهدید آمیزی بود که «هویت گروه‌ها» را در معرض خطر قرار داده بودند. به این معنا که از یک سو با رشد فناوری‌های نوین و مجتمع‌های صنعتی، هویت بعضی گروه‌ها در هویت‌های مسلط هضم می‌شد (مانند غیر اقتصادی و در نتیجه نابود شدن آموزش فرهنگ و زبان اوکراینی در روسیه یا پر هزینه بودن آموزش و پژوهش به زبان کردی در ترکیه) و از سوی دیگر با گسترش مهاجرت از کشورهای فقیر و جهان سوم به کشورهای صنعتی و پیشرفته، نوعی آشفتگی و آنومی در تمایزهای هویتی پدیدار می‌گردید (مانند اقامت و اشتغال سیاه پوستان آفریقایی تبار در فرانسه یا قاچاق کارگران به کشورهای اسکاندیناوی). بوزان و ویور و بعضی دیگر از محققان اروپایی در سال ۱۹۹۳ با تعریف امنیت اجتماعی به عنوان «دستور کاری جدید برای امنیت در اروپا» پیشگامان مباحثی در مطالعات راهبردی شدند که امروزه به موضوعی جذاب و مناقشه‌انگیز مبدل شده است.

با وجود تلاش‌های صورت گرفته برای تعریف امنیت اجتماعی، این مفهوم همچون مفهوم امنیت دارای ابهام می‌باشد و تعاریف متفاوتی از آن شده است و توافق کاملی برای تعریف آن در بین صاحب نظران هنوز شکل نگرفته است. به طوری که، کارل دبلیو دوویچ^۵ در تعریف امنیت اجتماعی می‌گوید: منظور از امنیت اجتماعی، گروه همبسته‌ای^۶ از مردم در یک سرزمین (قلمرو) در امتداد زمانی است که دارای احساس جمعی بسط یافته و نهادی شده، آداب و رسوم فراگیر، قدرتمند و به اندازه کافی قابل اطمینان بوده و حیات اجتماعی را در زمانی طولانی بیمه می‌کند و تغییرات آرام توأم با انتظارات قابل پیش بینی

-
1. Social Security
 2. Barry Buzan
 3. Ole Waever
 4. Lemaiter
 5. Karl W. Deutsh
 6. Integrated

را در میان مردمش تجربه می‌کند. وی در تعریف کاربردی خویش، امنیت اجتماعی را برابر با سطح توسعه انسانی و سطح نابرابری اقتصادی در نظر می‌گیرد (صالحی امیری و افشاری نادری، ۱۳۹۰، ص ۵۳).

همچنین، مولر^۱ در تعریف امنیت اجتماعی می‌گوید: توانایی یک جامعه برای دوام ویژگی‌های اساسی آن در فرایند تغییرات محیطی و در برابر تهدیدهای واقعی یا احتمالی، توانایی محافظت و شرایط قابل پذیرش برای تکامل الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، پیوندهای اجتماعی، هویت ملی، مذهبی و رسوم اجتماعی می‌باشد.

از سوی دیگر، مک سوئینی^۲ در تعریف امنیت اجتماعی می‌گوید: امنیت اجتماعی آن است که چگونه جوامع منافع و هویتشان را خلق و باز تولید می‌کنند. هاینمن نیز معتقد است: امنیت اجتماعی بر تهدیدها علیه هویت فرهنگی بیش از حق حاکمیت دولت‌ها متمرکز است (بیلگین^۳، ۲۰۰۳، ص ۲۱۳).

روش تحقیق

روش اصلی این تحقیق، با توجه به ماهیت نظری آن توصیفی-تحلیلی است. بر این اساس در این تحقیق سعی شده تصویر سازی کلی از آسیب‌های ناشی از فضای سایبر بر امنیت اجتماعی ارائه شود. در این تحقیق برای گردآوری اطلاعات از روش فیش برداری از اطلاعات کتابخانه‌ای و اینترنتی استفاده شده است. سؤال اصلی که این مقاله در پی پاسخگویی به آن می‌باشد، این است که چه آسیب‌هایی ناشی از فضای سایبر امنیت اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد؟

یافته‌های تحقیق

برای درک بهتر آسیب‌های فضای سایبر بر امنیت اجتماعی این آسیب‌ها را در چهار بخش آسیب‌های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی طبقه بندی شده و در زیر بیان می‌شود:

-
1. Muller
 2. McSweeney
 3. Bilgin

۱- آسیب‌های اجتماعی

الف) آسیب‌ها و مشکلات جمعی

♦ ظهور جنبش‌های اجتماعی

همان‌گونه که مناسبات اقتصادی به سمت تحرک بیشتر و حجم کمتر میل کرده‌اند، نمادها و الگوهای فرهنگی نیز در فضای سایبر ناشی از تبادل اطلاعات در جریان تغییری مداوم هستند. به مدد انتقال اطلاعات ما در یک جامعه شبکه‌ای به سر می‌بریم که دینامیسم درونی آن دائم در حال شکل دادن ساختارهای نوین اجتماعی و سیاسی است. آلن تورن^۱ با درک این شرایط اعلام کرد که عصر انقلاب‌های عظیم گذشته است و تغییرهای اجتماعی اینک بر بستر جنبش‌های اجتماعی رخ می‌دهند. جنبش اجتماعی یک پدیده جمعی مانند اعتراض یک حزب سیاسی نیست؛ چون یک حزب در صورت تضعیف انسجام سازمان یافتگی از هم پاشیده و منحل می‌شود اما یک جنبش اجتماعی توانایی آن را دارد که در صورت از دست دادن انسجام سازمانی دوباره خود را تجدید سازمان می‌کند (حسین زاده، ۱۳۸۷، ص ۲۳۸).

این روندها از طریق فضای سایبر رو به گسترش نهاده است. جنبش‌های اجتماعی مجازی از تعامل میان کنشگران مختلف است که به اقتضای شرایط می‌تواند شامل سازمان‌های رسمی باشد یا نباشد. بنابراین، جنبش‌های اجتماعی عضو ندارند، بلکه مشارکت‌کننده دارند. این مشارکت برانگیخته از احساس درگیر بودن فرد در یک تلاش جمعی است، بدون آنکه به یک سازمان خاص به صورت رسمی تعلق سازمانی داشته باشند. به این ترتیب، مشارکت فرد براساس تمایل فردی وی صورت می‌گیرد. از نظر دلپورتا^۲، واضح است که تقسیم قاطع فعالان جنبش به سازمان‌هایی با چارچوب‌هایی حزبی انحصاری، موجب چند پاره شدن فعالیت‌های جنبش و در نتیجه گسست میان فعالان جنبش می‌گردد و برعکس وجود سازمان‌هایی با اهداف فرهنگی موجب تشدید تعامل‌های

1. Alain Touraine
2. Della porta

درون جنبش و در نتیجه بسیج فراگیر فعالان می‌شود (حسین زاده، ۱۳۸۷، صص ۲۴۱-۲۴۰).

بسیاری از شبکه‌های اجتماعی مجازی که به وسیله سایت‌ها یا وبلاگ‌ها و .. تشکیل شده‌اند می‌توانند با اطلاع رسانی و تهییج اعضای گردهمایی یا تجمع‌ها به منظورهای خاصی سامان دهند و امنیت اجتماعی کشور را با چالش مواجهه کنند. به عنوان مثال می‌توان به ایجاد جنبش‌های دانشجویی از طریق شبکه‌های اجتماعی مجازی در این زمینه اشاره کرد.

♦ شکل دادن به گرایش‌های منفی در جامعه

تشکیل گروه‌ها و فرقه‌های الحادی- با اهداف و انگیزه‌های خاص که گروه‌های شیطان پرستی و بسیاری دیگر از گروه‌های الحادی - همچنین فال بینی و خرافه پرستی و غیره جزء اینها هستند. شکل‌گیری این گرایش‌های منفی در جامعه سبب تضعیف امنیت اجتماعی می‌شود.

♦ مسائل اجتماعی شدن^۱

اجتماعی شدن فرایندی است که آموخته می‌شود و به صورت ژنتیکی به ارث نمی‌رسد. فرایندی که کودکان، یا سایر اعضای جدید جامعه، روش زندگی جامعه خویش را می‌آموزند، اجتماعی شدن یا فرهنگ آموزی نام دارد. اجتماعی شدن مجرای اصلی و اساسی انتقال فرهنگ در طول زمان بین نسل‌هاست. اجتماعی شدن موجب اتصال نسل‌های مختلف به یکدیگر می‌شود. این فرایند اجتماعی شدن فرایندی مادام‌العمر است که در طی آن رفتار انسان توسط کنش‌های متقابل اجتماعی به طور پیوسته شکل می‌گیرد. اجتماعی شدن این امکان را به افراد می‌دهد که خود و استعداد‌های خویش را پرورش دهند، بیاموزند و اصلاح کنند (گیدنز، ۱۳۸۶، ص ۴۴) و از طریق حضور فرد در جامعه و ایجاد روابط مختلف با دیگران به آن دست پیدا کند و مهارت‌های لازم را بدست آورد.

با گسترش فضای سایبر و حضور افراد در آن زمینه برای ارتباط و روابط بین افراد و جامعه تا حد زیادی رو به کاهش پیدا کردن است. به طوری که افراد بیشتر سعی می‌کنند با

حضور در فضای سایبر اوقات خود را بگذرانند و با دیگران رابطه برقرار کنند. این امر سبب شکل گیری نوعی گسست بین فرد و اجتماع می شود. از آنجا که بیشتر کاربران این فضا را نوجوانان و جوانان تشکیل می دهند که نسبت به روش های زندگی در جامعه و فرهنگ آن آگاهی کمی دارند، انزوای آنها از جامعه به دلیل حضور مداوم در فضای سایبر سبب ایجاد چالش ها و آسیب هایی متعدد در زمینه انتقال روش های زندگی و فرهنگ اجتماعی به این افراد می شود و آنها را اشخاصی غیر اجتماعی و بدون تعهد نسبت به جامعه و افراد آن بار می آورد و سبب افزایش خشونت و ایجاد ناامنی های اجتماعی در سطح جامعه می شود.

◆ افزایش فاصله بین نسل ها

یکی دیگر از اثرهای فضای سایبر در ایجاد ناامنی در کشور، افزایش فاصله بین نسل ها است. گسست نسلی فاصله ای است ژرف که ناشی از قطع پیوندها و روابط بین نسلی است. به عبارت دیگر، وقتی منابع هویتی نسلی تقویت کننده یکدیگر نباشد و پیوستگی نسلی را به دنبال نداشته باشند، زمینه برای ظهور تعارض و گسست نسلی فراهم می گردد؛ به گونه ای که اعضای جامعه وضعیت هویت خود را در نفی و تقابل با گذشتگان خود می بینند. این امر ما را در متن تحولات فرهنگی - که وجود آن برای پویایی جامعه در عرصه های مختلف حیاتی است - قرار نمی دهد، بلکه ما را به حاشیه هدایت می کند. حاشیه ای که بسیار هزینه بر و مناقشه بر انگیز است؛ به گونه ای که زمینه را برای فروپاشی اجتماعی و فرهنگی فراهم می نماید (میری آشتیانی، ۱۳۸۷، ص ۲۲۴). به دلیل اینکه فناوری های نوین، برای جوانان جذابیت بیشتری دارد، بنابراین آنها یادگیری و پیشرفتشان در این زمینه بیشتر خواهد بود و افراد با سنین بالا پیشرفت و گرایش چندانی نسبت به این فناوری جدید و حضور در فضای سایبر ندارند این امر سبب می شود که، فاصله بین نسل های قبل با نسل های بعدی بیشتر شود. این شکاف باعث می شود که هم زبانی بین نسل ها از بین برود و نسل جوان از ارزش های ملی و اسلامی و گذشتگان خویش دور شوند. همچنین به دلیل تسلط بیشتر جوانان بر استفاده و بهره وری از فضای سایبر، بحران کنترل از سوی افراد بزرگتر شکل می گیرد، چرا که کنترل جوانان و نوجوانان و سایر کاربران در فضای سایبر سخت تر

می‌شود (حییبی، ۱۳۸۹، صص ۱۳۴-۱۳۳). این فاصله نسلی ایجاد شده بین افراد به صورت‌های مختلف سبب برهم زده شدن نظم و امنیت و ایجاد چالش برای امنیت اجتماعی در جامعه می‌شود.

♦ متزلزل شدن بنیان خانواده

خانواده پایه بنیادین اجتماع و سلول سازنده زندگی انسان و خشت بنای جامعه و کانون اصلی حفظ سن ها، هنجارها و ارزش‌های اجتماعی است. خانواده شالوده استوار پیوندهای اجتماعی روابط خویشاوندی و کانونی در جهت بروز و ظهور عواطف انسانی و مکانی برای «پرورش اجتماعی» است. ارزش‌های اجتماعی از اساسی‌ترین عناصر یک نظام اجتماعی هستند که از طریق کنترل و هدایت آنها می‌توان جامعه را به زوال و یا به تعالی کشاند. بنابراین خانواده‌ها و مسئولان باید خیلی راغب باشند که بدانند، چه عواملی موجب پیدایش ارزش‌ها در یک جامعه می‌شوند و چگونه می‌توان این ارزش‌ها را تغییر داد (کفاشی، ۱۳۸۸، ص ۵۶). به طوری که، زمانی که از سلامت و بهزیستی جامعه سخن به میان می‌آید، بی تردید می‌توان گفت که خانواده مهم‌ترین کانون جامعه است. از سوی دیگر، خانواده طیف وسیعی از خدمات عاطفی، جسمی و مراقبتی را برای اعضای خود فراهم می‌آورد ضعف و ناتوانی خانواده منبع بسیاری از مسائل و مشکلات است که بهزیستی اجتماعی وظیفه مقابله با آنها را دارد. والدین در شکل‌گیری ساختار شخصیتی جوان و آگاهی و نگرش و عملکرد به مسائل مختلف نقش بسیار کلیدی دارند (زین آبادی، ۱۳۸۷، ص ۲۹۶). بر این اساس از آنجا که خانواده اولین و در عین حال مهم‌ترین منبع اجتماع است چالش‌ها و ناامنی‌های ناشی از فضای سایبر بر آن را به صورت مفصل‌تر می‌آوریم.

امروزه، سرگرمی‌های موجود در فضای سایبر و افزایش مدت زمان استفاده از اینترنت ملازم با انزوای کاربری کاربر است. او برای اینکه بتواند مدت بیشتری برای گشت و گذار در فضای سایبر صرف کند، باید سایر روابط خود را در زندگی روزمره‌اش به حداقل ممکن کاهش دهد. اینترنت با داشتن شرایط دل‌انگیز و کاذب مجازی، به خصوص برای جوانان، می‌تواند باعث گسیختگی تمام ابعاد زندگی آنها شده و آنها را از خانواده دور کرده و به

عمق انزواطلبی و تنهایی بکشاند. فریبندگی اینترنتی در محیط خانواده می‌تواند باعث از هم گسیختگی ازدواج، روابط زناشویی و روابط والدین فرزندی شود. اینترنت نقش گفت و گو و هم اندیشی در بین اعضای خانواده را کم رنگ‌تر کرده و زنگ خطر جدی را برای ارتباطات انسانی به صدا در آورده است استفاده زیاد از اینترنت با پیوند ضعیف اجتماعی مرتبط است (www.irantrack.com).

تأثیر دیگر فضای سایبر بر خانواده‌ها، شکل‌دهی به ستیزها و دعوای خانوادگی و کم رنگ کردن عواطف میان اعضای خانواده است که ارکان خانواده را متزلزل می‌کند و سلامت روانی اعضای آن را به خطر می‌اندازد. آسیب‌ها و ستیزه‌های خانوادگی پدیده‌ای بسیار پیچیده و چندوجهی است و باید از دیدگاه‌های گوناگون روانی، اجتماعی، اقتصادی، حقوقی و ارتباطی مورد مطالعه قرار گیرد. بر این اساس، امروزه هر کدام از اعضای خانواده وقتی از محل کار به کانون گرم خانواده برمی‌گردند به اتاق خود رفته و سرگرم فعالیت با کامپیوتر خود و اینترنت می‌شوند. حتی چای، شام و صبحانه خود را روی میز کامپیوتر میل می‌کنند. کاهش یا به مفهومی دیگر فقدان گفت و گوهای خانوادگی به طور حتم پس از مدتی میزان شناخت افراد خانواده را از یکدیگر کاهش می‌دهد و به کاهش میزان اعتماد اعضاء خانواده به یکدیگر می‌انجامد و نتایجی منفی را در پی خواهد داشت. از طرفی این فعالیت اعضای خانواده پس از مدتی به گوشه‌گیری (بالاخص نوجوانان) می‌انجامد و رغبت به زندگی اجتماعی و تعامل خانوادگی را کاهش می‌دهد و امنیت اجتماعی را با چالش مواجهه می‌کند.

♦ افزایش جرأت و جسارت ارتکاب جرم

جرم شناسان می‌گویند یکی از دلایل کثرت وقوع جرم در حاشیه شهرها، مهاجرنشین بودن آنها و ناشناخته بودن افراد یک محله برای همدیگر است. به تجربه ثابت شده که اگر افراد یک محل هم‌دیگر را بشناسند کمتر مرتکب جرم و آسیب رسانی به یکدیگر می‌شوند. در این بین از آنجا که فضای سایبر فضایی است که اهالی آن در عین ارتباط همدیگر را نمی‌شناسند. هر روز می‌شود با یک هویت خاص وارد این فضا شد بنابر این فضا خود به خود به یک فضای جرم‌زا و آسیب آفرین تبدیل می‌شود و افراد با این دید که

ناشناخته هستند جرأت و جسارت پیدا کرده و سعی در آسیب‌رسانی به دیگران و جرم و جنایت می‌کنند. حتی اگر پلیس هم پس از زحمات زیاد بتواند آدرس مجرم را پیدا کند چون در فضای واقعی با مرزهای جغرافیایی و محدودیت‌های آن روبروست اگر مجرم در کشور دیگر باشد به سختی می‌شود او را دستگیر و مجازات کرد.

◆ کمرنگ شدن باورهای مذهبی

ارزش‌ها و باورها و در رأس آنها ایمان و اعتقادهای دینی و مذهبی از عناصر متشکله مهم شخصیت انسان می‌باشند. دستورات دینی در تمام شئون زندگی دخالت داشته و از عوامل موثر در رشد شخصیت محسوب می‌شوند و روابط بین فردی و اجتماعی افراد را مشخص و معین می‌کنند. در این میان دین اسلام عنایت ویژه‌ای به ساماندهی اوضاع دارد. وجود سایت‌هایی متعدد با هدف معرفی مذاهب و فرقه ضاله و به چالش شدن کشیده باورهای دینی فرد در فضای سایبر می‌کند و زمینه سست شدن باورهای دینی را در کاربران فراهم می‌آورد. سایت‌ها با تکیه بر آموزش‌های به اصطلاح منطقی خود سعی در اثبات خیلی از مسائل دینی با منطق می‌کنند و با مثال‌های مبهم، ایجاد سفسطه و دادن دید دنیایی به افراد زمینه شکل‌گیری شک و تردید را در بین افراد به وجود می‌آورند و سبب شکل‌گیری سؤال‌ها متعددی در زمینه باورهای دینی در اعتقادهای دینی افراد می‌شوند و در پایان با دادن جواب‌های با اهداف مورد نظر خود به این سؤال‌ها به صورت کلی و با پوششی که منطقی جلوه کند زمینه القای اهداف خود در فرد و سست شدن باورها و اعتقادهای دینی را در فرد ایجاد می‌کنند و اعتماد و امنیت اجتماعی را تضعیف می‌نمایند.

◆ کاهش احترام به یکدیگر

از جمله سایر آسیب‌های فضای سایبر می‌توان به کاهش احترام بین افراد به ویژه نسبت به بزرگترها را ذکر کرد. برخی از سایت‌ها در فضای سایبر با ارائه دادن داستان‌های خاص، بی‌اهمیت جلوه دادن ارزش‌ها، کم‌اهمیت دادن تجربه‌های بزرگترها، ساده‌انگاری روابط و ... سبب شکل‌گیری اعتقادات و روحیه بی‌مسئولیتی، بی‌اهمیتی در افراد نسبت به روابط خود با دیگران و بخصوص افراد بزرگ‌تر و والدین می‌شوند.

◆ کاهش رعایت اصول اخلاقی (امانتداری، تعهد نسبت به وظیفه و صداقت)

با سست شدن اعتقادات و باورهای دینی در بین افراد در فضای سایبر از یک سو و بی اهمیت شدن احترام و ارزش‌ها در این فضا زمینه برای آسیب دیدن و بی اهمیت شدن اصول اخلاقی در بین افراد افزایش پیدا می‌کند و افراد به سادگی نسبت به رعایت حقوق دیگران، امانت داری و سایر اصول اخلاقی دیگر واکنش نشان داده و آنها را زیر پا می‌گذارند.

◆ ایجاد روابط تعریف نشده بین افراد

فضای سایبر با ارائه محیط بدون کنترل و گسترده و با اهداف مختلف به کاربران امکان برقراری روابط مختلفی را می‌دهد و زمینه شکل‌گیری روابط گسترده را بین آنها فراهم می‌آورد. این روابط که با دیدی فارغ از محدودیت‌ها و نا شناخته بودن در بین افراد در فضای سایبر شکل می‌گیرد سبب شکل‌گیری و القای دیدگاه‌های خاص در افراد می‌شود. این روند شکل دادن بدون واژه و مرز به روابط با سایر افراد و به ویژه جنس مخالف زمینه‌های ایجاد روابطی تعریف نشده گسترده و در خیلی از موارد چالش بر انگیزی را در بین افراد چه در فضای سایبر و چه به صورت بازخورد آن در فضای واقعی بوجود می‌آورد و آسیب‌های متعدد جسمی و روانی به فرد و در سطح بالاتر به جامعه و امنیت اجتماعی وارد می‌کند.

◆ تهییج اعضا به گردهمایی‌ها و تظاهرات غیر قانونی با اهداف خاص؛

◆ ایجاد ائتلاف‌هایی برای ضربه زدن به حکومت و دولت؛

◆ ایجاد ناامنی برای رسیدن به اهداف خود و کسب جایگاهی در قدرت حاکم؛

◆ ایجاد و توسعه شایعات شهری؛

◆ ایجاد دیدگاه‌ها و تبلیغات فرقه‌ای متعصبانه (نژادپرستی)؛

◆ و ...

ب) آسیب‌ها و مشکل‌های فردی

• سردرگمی و اغتشاش ذهنی

با شکل‌گیری فضای سایبر و ایجاد امکانات و ظرفیت‌های بالا در ارائه اطلاعات به صورت‌ها و با اهداف و زمینه‌های مختلف به افراد، فرد در مقابل اقیانوسی از اطلاعات و مطالب متعدد قرار می‌گیرد. که بازشناسی حقیقت از غیر حقیقت، درستی از نادرستی، اعتبار از عدم اعتبار، صدق و کذب مطالب و ... این اطلاعات فرد را دچار سردرگمی و آشفتگی می‌کند. این سردرگمی فرد می‌تواند زمینه‌های استفاده از اطلاعات نادرست از یک سو و سرخورده‌گی او را فراهم و زمینه شکل‌گیری بیماری‌های روانی در فرد را بالا ببرد و سبب از بین رفتن سلامت افراد جامعه و به هم خوردن امنیت اجتماعی شود.

• کمرنگ شدن ارتباطات اجتماعی، منزوی شدن و فردیت‌گرایی

از اثرات دیگر فضای سایبر در عرصه زندگی افراد کمرنگ شدن ارتباط‌های اجتماعی حقیقی بین افراد است. این امر خود باعث منزوی شدن فرد و جامعه و فردیت‌گرایی می‌شود (حیبی، ۱۳۸۹، ص ۱۴۵). به طوری که، فریاد من، من و برای من، برای من، در اینترنت از هر سو بلند است. سایت‌های بی‌شماری با نام شهر من، روستای من، بهداشت من، خودروی من و سگ من در دسترس هستند. بسیاری از عنوان‌ها با حرف «I» هم به معنای من و هم نخستین حرف و نماد واژه اینترنت آغاز می‌شوند همه چیز می‌خواهد از ارتباطات و کنش و واکنش من و اینترنت بگوید (کانتز، ۱۳۸۳، ص ۴۱). که این امر خود باعث منزوی شدن فرد و افزایش روحیه فردگرایی در افراد جامعه می‌شود به صورت‌های مختلف باعث آسیب‌پذیر شدن فرد و ایجاد بیماری‌های مختلف روانی در او و شکل‌گیری بی‌نظمی و ناامنی اجتماعی در جامعه می‌شود.

• افزایش خشونت

یکی از نگرانی‌های عمده حضور در فضای سایبر به ویژه بازی‌های ویدئویی موجود در این فضا، ویژگی آشکار خشونت آمیز بودن بسیاری از آنهاست. نگرانی از تأثیر بازی‌ها، همگام با نگرانی‌های فزاینده عمومی از اثرهای خشونت موجود در فضای سایبر، با

توجه به این حقیقت است که انجام آنها فعالیتی تعاملی است و فرد هنگامی که در فضای سایبر به انجام این بازی می‌پردازد خود را جزئی از آن می‌بیند. به این خاطر امکان دارد از دیدگاه روان‌شناختی فرد را به میزان بیشتری درگیر کند. از این نظر، تأثیر موضوع‌های خشونت‌آمیز این بازی‌ها و این فضا بر افراد به ویژه جوانان، در مقایسه با سایر ابزارها بیشتر است (زارعی، ۱۳۸۷، صص ۱۷-۱۸). به طوری که بر طبق نظریه تحریک پذیری عمومی بازی‌ها در فضای سایبر باعث افزایش سطح تحریک پذیری افراد می‌شود که در عمل بر انرژی و شدت عمل عاطفی می‌افزایند به این ترتیب بازی‌های بسیار خشن موجود در فضای سایبر به بروز رفتارهای پرخاشگرایانه در فرد کمک کرده (زارعی، ۱۳۸۷، ص ۳۱) و سلامت و امنیت اجتماعی را به خطر می‌اندازد.

• اعتیاد به اینترنت^۱

اعتیاد باعث نابودی انسان‌ها و دوستی و صمیمیت بین آنها می‌شود، اعتیاد به اینترنت نیز از این قاعده مستثنی نیست (بریگز^۲ و مایرز^۳، ۱۹۹۹، ص ۶۴) و سبب آسیب‌های روانی و جسمی در فرد می‌شود. اعتیاد به اینترنت در زیر مجموعه اختلالات تکانه‌ای آمده است و آن نوعی استفاده از اینترنت است که بتواند مشکلات روان‌شناختی، اجتماعی، درسی و یا شغلی در زندگی فرد ایجاد کند رایج‌ترین تعریف (اعتیاد به اینترنت) این است که نوعی وابستگی رفتاری به اینترنت ایجاد کند.

ملاک‌های عمده اعتیاد که باید حداقل به مدت ۲۰ ماه ادامه داشته باشد عبارتند از: ایجاد تحمل، علائم سندرم ترک (مانند لرز، لرزش، اضطراب، افکار تکراری درباره اینترنت، خیال‌پردازی و رویا دیدن راجع به اینترنت، حرکات ارادی یا غیر ارادی انگشتان)، اجبار به استفاده از اینترنت به منظور کاهش دادن یا جلوگیری از علائم ترک، استفاده بیش از مدتی که قصد استفاده دارد، کاهش فعالیت‌های اجتماعی، شغلی و

1. Internet Addiction
2. Briggs
3. Mayers

تفریحی و خطر از دست دادن شغل، تحصیل و فرصت‌های کاری به دلیل استفاده بیش از اندازه از اینترنت (خواجه موگهی و علاسوند، ۱۳۸۹، ص ۳۶۰).

بر این اساس، اعتیاد به اینترنت با تأثیرهای روانی که برای فرد به دنبال دارد زمینه شکل‌گیری بیماری‌های متعدد روانی در فرد و کشیده شدن فرد به سوی اعتیاد به مواد مخدر فراهم کند. به طوری که، گوشه‌گیری و انزوای افراد در فضای سایبر سبب می‌شود که فرد ارتباطات اجتماعی و فرصت‌های شغلی و تحصیلی خود را از دست بدهد. این روند که سبب اعتیاد به اینترنت می‌شود تشابه زیادی با اعتیاد به مواد مخدر دارد به رغم اختلاف‌های این دو عامل اعتیادآور از حیث «ساختمان مادی» (یکی شیمیایی و مصرف کردنی است و دیگری صرفاً ارتباطی است) هر دو پاسخ‌هایی متفاوت به نیازهایی مشابه هستند که به زمینه‌های آسیب‌شناختی یکسان بر می‌گردند. از این لحاظ، یک فرد آسیب دیده که زمینه‌ای اجتماعی و روان‌شناختی گرایش به مواد مخدر دارد چنان چه با «فرصت»‌های دسترسی به دارو در گروه‌های همسالان منحرف مواجه شود، در معرض اعتیاد به مواد مخدر قرار می‌گیرد (حسینی، ۱۳۸۴، ص ۸).

• گوشه‌گیری و عدم توسعه مهارت‌های اجتماعی

با انزوای فرد از جامعه از طریق استفاده بیش از حد و مداوم از اینترنت و حضور در فضای سایبر، فرد فرصت کمی برای حضور در اجتماع و گروه‌های مختلف برای شناخت و کسب مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی پیدا می‌کند. روابط فرد محدود به روابط او با سایر افراد در فضای سایبر و خانواده می‌شود. این امر سبب می‌شود که مهارت‌های لازم برای برقراری روابط با دیگران، زندگی در اجتماع و ... را کسب نکند و در زندگی واقعی خود با افراد دچار مشکل و چالش‌های متعددی شود که سبب آسیب‌های روانی در فرد شود. افسردگی، آسیب‌های روانی ناشی از سوء استفاده از اطلاعات داخل رایانه‌های خصوصی فرد و ... از دیگر آسیب‌های روانی است که در فضای سایبر فرد را تهدید می‌کند.

• آسیب‌های جسمی

از آنجا که حضور و استفاده از آموزش و یادگیری‌ها و بهره‌وری از اینترنت و فضای سایبر نیازمند صرف وقت طولانی در پای کامپیوترها است استفاده‌کننده‌گان از این محیط دارای تحرکات پایین جسمانی و جنب و جوش می‌شوند. این تحرک پایین به لحاظ فیزیکی، فیزیولوژیکی بدن و حتی به لحاظ فرایندهای مغزی سبب تغییراتی در افراد می‌شود و زمینه‌های مختلف آسیب‌های جسمی را برای کاربر فراهم خواهد می‌آورد. از جمله این آسیب‌های جسمی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

مسائل چشمی؛ مسائل مچ دست؛ مسائل کمری؛ مسائل دیگر جسمی؛ چاقی؛ توسعه بیماری‌های گردن؛ توسعه بیماری‌های پا؛ آسیب دیدن دستگاه گوارش؛ صدمه به سیستم اسکلتی در اثر نشستن مداوم و غیر استاندارد در جلوی مانیتور و

۲- آسیب‌های فرهنگی

تعاریف متعددی از فرهنگ مطرح شده است به عنوان مثال فرهنگ عبارت است از مجموعه‌ای که هر چیزی را می‌توان در آن تصور کرد از جمله دانش، عقاید، هنرها، اخلاقیات، حقوق، آداب و رسوم و دیگر توانایی‌هایی که یک عضو جامعه می‌بایست از طریق یادگیری کسب کند. به طور کلی فرهنگ روش زندگی عمومی است و از طریق تعامل اجتماعی آموخته، تقلید و گردآوری می‌شود و از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌یابد (زوینگ، ۱۳۸۷، صص ۲۴-۲۵). فرهنگ هر جامعه ارزش و جایگاه برجسته‌ای در جامعه دارد و مبانی شکل‌گیری و همبستگی هر اجتماع را تشکیل می‌دهد. در این راستا، جوامع برای حفظ و انتقال فرهنگ خود به نسل‌های بعد و همچنین برای شکوفایی و رشد آن به صورت‌های مختلف تلاش می‌کردند. با توسعه تکنولوژی‌های اطلاعاتی و ارتباطی زمینه دگرگونی و چالش فرهنگ‌ها در سطح جامعه به ویژه فرهنگ در سطح کشور به عنوان فرهنگ ملی فراهم شده است. از جمله این آسیب‌های فضای سایبر برای فرهنگ می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

▪ انتقال فرهنگ بیگانه و ارزش‌های نامطلوب

حضور گسترده تکنولوژی‌های اطلاعاتی و ارتباطی که از قلمرو ملی عبور کرده و نقاط مختلف دنیا را به هم پیوند می‌دهند، بدون شک بر طرز تفکر و سبک زندگی کاربران آنها، تأثیر و تغییرات فراوانی را تحمیل و هدیه می‌کنند. این امر سبب می‌شود که فرهنگ پذیرای افراد دیگر صرفاً در محیط فیزیکی و محسوس اطراف آنها از طریق خانواده، مدارس، اجتماع و غیره صورت نگیرد بلکه به موازات آن، افراد از محیط فرهنگ مجازی نیز بهره مند و با آن منطبق می‌شوند. در این راستا، عناصر فرهنگی به کمک تکنولوژی‌های اطلاعاتی خود را معرفی و افراد در مواجهه با آنها به بعد جدیدی از فرهنگ دست می‌یابند (مهدی زاده و عبداللهی، ۱۳۸۶، ص ۱۶۲) پی‌آمد اکتساب عناصر و رویه‌های بیگانه، تردید در عناصر فرهنگ سنتی، شکل‌گیری مجدد آگاهی و تحولات فرهنگی در سطح جامعه است. بر این اساس در صورت عدم برنامه‌ریزی و اتخاذ شیوه مقابله صحیح با این آسیب‌پذیری، می‌تواند استحاله فرهنگی را به دنبال داشته باشد. این آسیب‌پذیری برای کشورها به قدری روشن است که گاهی برخی با اینترنت و ماهواره‌ها به طور کلی مخالفت می‌کنند و خواستار حذف این عناصر از زندگی انسان هستند و برخی راه حل را در استفاده صحیح در شبکه و حضور فعال و نیز تولید کالای فرهنگی می‌دانند (حسن بیگی، ۱۳۸۴، ص ۸۰). به عنوان مثال یکی از موارد انتقال فرهنگ بیگانه به داخل فرهنگ کشور ایران که ناامنی‌هایی ایجاد کرده است عبارت است از روز ولنتاین^۱. رواج برگزاری روز ولنتاین در بین جوانان ایران در چند سال اخیر روند افزایشی داشته است. ولنتاین به عنوان یک نماد فرهنگی غربی به مدد تکنولوژی‌ها به ویژه فضای سایبر مورد توجه و استفاده جوانان و نوجوانان در ایران قرار گرفته است و توانسته با جذب کردن جوانان و نوجوانان در فضای سایبر به خود بسیاری از ارزش‌ها و باورهای فرهنگی در فرهنگ جامعه مانند ارزش به موازین اسلامی و ... را با چالش روبرو کند.

▪ رواج هرزه نگاری (پورنوگرافی)^۱

آسیب بالقوه دیگر در فضای سایبر رواج و توسعه دادن هرزه نگاری است که به صورت های مستقیم شرایط و آموزش های لازم برای تحریک مستقیم و غیر مستقیم جنسی در فضای سایبر صورت می گیرد که آثار زیان بار روحی و جسمی زیادی به ویژه برای نوجوانان و جوانان به همراه دارد. هرزه نگاری از سه جنبه، آسیب رسانی جدی محسوب می شود. اولین آسیب آن امکان دارد کودکان و جوانان به هرزه نگاری های وقیحانه در اینترنت دسترسی پیدا کنند. دومین آسیب آن است که هرزه نگارها، هرزه نگاری کودکان و نوجوانان را که بیشترین کاربران فضای سایبر می باشند را راه آسانی برای فروش محصولات خود بیابند- به این دلیل باعث شوند سوء استفاده جنسی از آنها تا حد زیادی رواج یابد. سومین و بزرگ ترین آسیب برای کاربران فضای سایبر آن است که افراد خطرناک دیگر می توانند از طریق اینترنت و به وسیله مکاتبه با پست الکترونیک یا گپ زنی قربانیان خود را جذب کنند و آنها را در دنیای واقعی به دام بیندازند (آنجلیز، ۱۳۸۳، صص ۴۲-۴۰). در این بین فضای سایبر به دلیل سه ویژگی مهم ترین منبع اشاعه هرزه نگاری است این سه ویژگی عبارتند از:

۱- قابلیت دسترسی آسان کاربران به آن؛

۲- توانایی پرداخت های آن در سایت هایی که استفاده از آنها مستلزم پرداخت پول

است؛

۳- ناشناس ماندن مصرف کنندگان آن (رحمانی، ۱۳۸۷، ص ۲۵).

▪ ترویج زبان بیگانه در بین جوانان به عنوان نماد فرهنگ غرب

زبان یکی از مهم ترین نمادهای فرهنگی هر کشور، ملتی و حتی هر فردی است. از آنجا که در فضای سایبر یادگیرندگان باید بر اساس زبان و شیوه های ارتباطی و نیز پروتکل هایی نوشته و نانوشته تعامل داشته باشند. بر این اساس باید توجه داشت که زبان، شیوه ارتباط و این پروتکل ها را چگونه انتخاب یا ایجاد و رایج می شوند؟ پاسخ این است: این چارچوب را فرهنگ غالب و پیشتازان عرصه فضای سایبر تعیین می کنند. شاید

پیشتازان فناوری خود را برای سلطه زبانی و فرهنگی بر فضای سایبر صاحب حق بدانند (بابائی، ۱۳۸۹، ص ۱۰۱). اما متأسفانه این وضعیت تسلط زبان و فرهنگ کشورهای پیشتاز در فضای سایبر سبب شده است که جوانان نسبت به فراگیری آنها نسبت به یادگیری قواعد و چگونگی استفاده زبان ملی خود گرایش بیشتری پیدا کنند. این امر سبب ترویج و توسعه زبان مسلط بر فضای سایبر در بین جوانان و نوجوانان در جامعه شده است. البته باید توجه داشت که این اثرات فضای سایبر بر زبان ملی محدود به کشورهای جهان سوم نمی‌شود، بلکه کشورهای صنعتی را نیز دچار نگرانی کرده است. برای نمونه ژاک شیراک در سال ۱۹۹۶ اظهار داشت: «تسلط زبان انگلیسی بر اینترنت و فضای سایبر، باعث شده است تا فرهنگ و زبان فرانسه و دیگر زبان‌های مهم جهان در خطر نابودی قرار گیرند» (عراقچی، ۱۳۷۷، ص ۳۵۸).

▪ ایجاد تنش‌های فرهنگی

اینترنت به واسطه شکل دادن به فضای سایبر می‌تواند زمینه گفت و گو در فضای سایبر را به سوی ایدئولوژی انقباضی و تنش فرهنگی در گستره جهانی بکشاند. در شرایطی که افراد در سطح جامعه دارای ایده‌های فرهنگی ناهمگن هستند، برخی فرهنگ‌ها به جای تساهل بیشتر، خود را بالاتر از دیگران پنداشته و درصدد القای فرهنگ خود به دیگران هستند (هوستون^۱، ۲۰۰۱، ص ۴۴). این امر به صورت‌های مختلف سبب ایجاد چالش و آسیب‌هایی در سطح جامعه و ناامنی‌های اجتماعی می‌شود.

▪ تغییر در طرز لباس پوشیدن و آرایش کردن؛

▪ تغییر در آداب و رسوم غذا خوردن؛

▪ ترویج فساد و بی بند و باری در بین افراد از طریق: عکس، فیلم، متن مبتذل و

مستهجن، ایجاد رابطه نامشروع، با استفاده از سایت‌های دوست‌یابی، گپ زنی و ...؛

▪ سعی در هضم خرده فرهنگ‌ها و سرانجام نابودی آنها از طریق ترویج فرهنگ

مورد نظر خود؛

▪ و

۳- آسیب‌های سیاسی

✚ کنترل و هدایت افکار عمومی

افکار عمومی به عنوان اطلاع قبلی از یک واقعه تنها به یک بیان ساده اشاره دارد. مانند: «کشور الف بمبی قوی آزمایش کرده است». افکار عمومی به عنوان یک باور اشاره محض به اطلاع قبلی از واقعه‌ای نیست بلکه ارزیابی آن در واقع پیشگوی جریان آینده رخدادهاست. مانند «در این کشور جنگ داخلی رخ نخواهد داد». افکار عمومی به مثابه یک خواست جریانی از یک عمل را مورد تأکید قرار می‌دهد برای مثال وقتی پرسیده می‌شود که «آیا کشور (الف) باید برای حفظ منافع خود با کشور (ب) جنگ کند یا نه؟» این معنی را در بر دارد که دنبال کردن یک جریان عمل مورد نظر آنها از ارزش برخوردار است. اهمیت افکار عمومی زمانی مشخص می‌شود که بدانیم، افراد، رهبران سیاسی و مذهبی برای این که بتوانند جایگاه و نقش خود را تحکیم کنند و در کشور و حوزه نفوذ خود به امنیت و رفاه دست یابند، باید نفوذ افکار عمومی را به طور کلی ارزیابی کنند. بر اساس الگوی افکار عمومی در سطح کشور و جامعه است که می‌توان رفتارهای مردم را پیش بینی کرد. توانایی پیش بینی رفتارهای آتی مردم دارای ارزش بسیاری است، زیرا به افراد و رهبران سیاسی و مذهبی این فرصت را می‌دهد که کوشش‌های خود را در جهت سازنده و نفع خود سوق دهند. واقعیت آن است که انسان با حقیقت زندگی می‌کند همان گونه که با فکر و نظر زندگی می‌کند و در مورد اعمال انسان متوجه می‌شویم که فکر و دیدگاه نقش مهمتری از حقیقت بازی می‌کند. در این راستا، با نقش و اهمیت بالای که افکار عمومی دارد می‌توان گفت توان در اختیارگیری، بسیج کردن و کنترل و هدایت آن می‌تواند به دارنده قدرت بالایی در عرصه‌های سیاسی در سطوح مختلف (محلی، ملی و بین‌المللی) بدهد.

امروزه استفاده از اینترنت و به واسطه آن امکانات و ظرفیت‌های بالای فضای سایبر توانسته است نقش و جایگاه برجسته‌ای را در کنترل و هدایت عرصه عمومی (افکار عمومی) ارائه دهد. به طوری که نقش انکارناپذیر فضای سایبر در ایجاد و شکل‌بندی افکار عمومی و تأثیرگذاری منابع موجود در آن با اهداف مختلف بر تحولات اجتماعی و

سیاسی تقریباً مورد پذیرش همگان است. بر این اساس، استفاده از ظرفیت های فضای سایبر آن را به ابزاری قوی برای کنترل افکار عمومی تبدیل کرده است؛ چرا که می توان بر آنها (افکار عمومی) تأثیر گذاشته، رفتار آتی آنها را پیش بینی کند. یعنی از این که مردم در آینده چه نیازهایی خواهند داشت مطلع خواهند شد، زیرا شاید خود ایشان این خواست ها را القا کرده اند که در نهایت منجر به همگن شدن جوامع و از بین رفتن تضاد و تعارض سازنده که از عوامل اصلی پویایی جوامع است، می شوند و آنها را به سوی اهداف مورد نظر سوق دهند که این امر خود پشتوانه ای قوی برای هر جریان سیاسی در سطوح مختلف آن می باشد.

✚ مسائل ناشی از ایجاد شکاف های مذهبی در بین افراد جامعه؛

✚ مسائل ناشی از ایجاد شکاف های قومی در بین افراد جامعه؛

✚ مسائل ناشی از ایجاد شکاف بین افراد جامعه و رهبران سیاسی؛

✚ و ...

۴- آسیب های اقتصادی

◆ تبلیغ کالاهای خارجی و زیر سوال بردن کالاهای داخلی

امکانات و ظرفیت های بالای فضای سایبر به شرکت ها، سازمان های مختلف و افراد این امکان را می دهد که کالاها و دستاوردهای صنعتی خود را در معرض نمایش افراد فضای سایبر قرار دهند. همچنین بتوانند از این طریق آنها را به فروش برسانند. در این راستا، با تبلیغات گسترده و مداوم این کالاها کاربران در فضای سایبر را جذب کرده و کسب درآمد کرده و زمینه برای رقابت و تولید اشتغال در سطح داخلی را دچار رکود کنند و آنها را از عرصه رقابت و تولید دور نمایند. این امر سبب افزایش بیکاری، عدم توسعه صنعت داخلی و ... می شود و در پی خود امنیت اجتماعی کشور را با مشکل مواجه می کند.

◆ لوکس گرایی

فضای سایبر دارای شرایطی است که می توان در آنها کالاها و چیزهای لوکس و گران قیمت را به صورت های مختلف به نمایش و عرضه به دیگران قرار داد و از این امکان

در راستای توسعه فرهنگ تجمل گرایی در جوامع مختلف در بین جوانان و نو جوانان به ویژه در جوامع جهان سوم بهره برد و آن را به صورت فرهنگ در بین افراد تبدیل و از این طریق به منافع اقتصادی گسترده ای دست یابد. وجود این نگرش ها و استفاده های اقتصادی از فضای سایبر سبب آسیب های اقتصادی متعددی در جوامع می شود و ضرر و زیان های متعددی را به اقتصاد خانواده و جامعه وارد می کند و امنیت اجتماعی را دچار چالش می کند.

◆ فروش کالاهای ممنوعه

ظرفیت های بالای فضای سایبر به همراه نظارت سخت و کمی که در این فضا صورت می گیرد فرصت ها برای تبلیغ و فروش کالاهایی که به دلایل مختلف اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و ... در کشورها ممنوع می باشد را فراهم کرده و زمینه آسیب های مختلف اجتماعی، فرهنگی و به ویژه آسیب های اقتصادی را از طریق هزینه های سنگین عمدتاً چند برابر قیمت واقعی به دلیل ممنوع بودن آن در کشور سبب می شود.

◆ تبلیغ فروش کالاهای غیر استاندارد

با توجه به گستردگی فضای سایبر، نظارت کمی که در این فضا وجود دارد زمینه برای تبلیغ کالاهایی که از استانداردهای لازم برای تبلیغ و فروش به دلیل نظارت مستقیم در فضای واقعی را ندارند، فراهم می آورد و با تبلیغ های گسترده و زرق و برق داری که از آنها می کند زمینه فروش آنها را به ویژه به جوانان و نو جوانان فراهم آورده و سبب ضرر و زیان اقتصادی به خانواده ها را با توجه به عدم کیفیت لازم کالاها و از کار افتادن سریع آنها فراهم می آورند.

◆ تبلیغ مُد گرایی

◆ و ...

تجزیه و تحلیل و نتیجه گیری

راهبرد اصلی نیروی انتظامی در هر کشوری زمینه سازی برای توسعه و تعالی جامعه از طریق برقراری نظم و امنیت در کشور می باشد تا از طریق آن بتوانند امنیت اجتماعی در جامعه را افزایش داده و روند رشد و شکوفایی جامعه را فراهم آورند. با توجه به این راهبرد نیروی انتظامی باید بتواند تا حد امکان چالش ها و آسیب هایی را که نظم و امنیت در جامعه را تحت تأثیر قرار می دهد شناخته و در راستای رفع آن گام بردارد. در این بین ورود به عصر اطلاعات، شکل گیری و توسعه فضای سایبر از یک سو و انتقال فعالیت ها و کارها به داخل این فضا از سوی دیگر سبب شکل گیری آسیب ها و چالش های جدیدی شده که امنیت اجتماعی را با مشکل مواجه کرده است. شناخت این آسیب ها و چالش های جدید گام نخست برای مقابله با آنها می باشد. از جمله آسیب ها و چالش هایی که فضای سایبر برای امنیت اجتماعی ایجاد کرده است می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱- آسیب های اجتماعی

مسائل و چالش های فضای سایبر چه در سطح جمعی و چه سطح فردی به صورت های مختلف سبب بروز بی نظمی و ناامنی در سطح جامعه می شود. ظرفیت ها و پتانسیل هایی که فضای سایبر دارا می باشد به گروه ها و افراد این فرصت را می دهد که به صورت های مختلف اهداف و دیدگاه های خود را به سایر کاربران فضای سایبر که اکثراً جوانان می باشند القا و زمینه را برای شکل دادن به جنبش ها و اعتراض های اجتماعی در سطح کشور فراهم آورند و سبب بی نظمی و ناامنی در کشور شوند و امنیت اجتماعی را دچار چالش کنند. از سوی دیگر می توانند با استفاده از ظرفیت های فضای سایبر دیدگاه ها و گرایش های منفی را در سطح جامعه گسترش دهند و دیدگاه ها، عقاید مذهبی و ... افراد را سست کنند. همچنین زمینه بروز شکاف و فاصله بین نسل ها در کشور شده، باعث متزلزل شدن بنیان خانواده ها که مهمترین نهاد در هر جامعه ای می باشد، شوند. به صورت کلی می توان گفت با وجود فرصت های فراوانی که این عرصه جدید برای اجتماع فراهم آورده است اما، زمینه شکل گیری و ایجاد چالش و ناامنی های اجتماعی متعدد دیگری را نیز فراهم آورده است. که مهم ترین این چالش ها به صورت زیر می باشد:

- مسائل و مشکلات جمعی

ظهور جنبش های اجتماعی؛ شکل دادن به گرایش های منفی در جامعه؛ متزلزل شدن بنیان خانواده؛ مسائل اجتماعی شدن؛ افزایش فاصله بین نسل ها؛ کمرنگ شدن باورهای مذهبی؛ شکل گیری روابط تعریف نشده بین افراد؛ و

- مسائل و مشکلات فردی

سردرگمی و اغتشاش ذهنی؛ کمرنگ شدن ارتباطات اجتماعی؛ منزوی شدن و فردیت گرایی؛ افزایش خشونت؛ اعتیاد به اینترنت؛ گوشه گیری و عدم توسعه مهارت های اجتماعی؛ مسائل جسمی؛ و ...

۲- آسیب های فرهنگی

فرهنگ هر جامعه ای ریشه در گذشته های دور، آداب و رسوم، خاطرات، زبان و ... آن جامعه دارد که از سوی هر یک از افراد جامعه مورد احترام بوده و به صورت های مختلف از آن حفاظت و پاسداری می شود. این فرهنگ به صورت های مختلف زمینه همبستگی و وابستگی افراد به یکدیگر، جامعه، ساختارهای حکومتی و سایر بخش های را فراهم می آورند و باعث ایجاد نظم و امنیت در جامعه و افزایش امنیت اجتماعی از یک سو و حفاظت از کشور و جامعه نسبت به تهاجم های خارجی از سوی دیگر می شود. در این بین ورود به عرصه جدید به صورت های مختلف، فرهنگ جوامع را مورد تهاجم قرار داده و به طرق مختلف آن را با چالش روبرو کرده است. این فضا دارای ظرفیت و پتانسیل بالایی در ترویج فرهنگ و ارزش های خاص خود می باشد همچنین می تواند بخشی از فرهنگ در جامعه را پررنگ تر کرده و بخش دیگر را کم اهمیت جلوه دهد و زمینه ایجاد تنش و درگیری بین خرده فرهنگ های موجود در کشور را فراهم آورد. از جمله مهم ترین چالش های فضای سایبر برای فرهنگ کشور که زمینه ایجاد بی نظمی و ناامنی اجتماعی را در کشور فراهم کرده است می توان به موارد زیر اشاره کرد:

انتقال ارزش ها و فرهنگ بیگانه به داخل فرهنگ کشور؛ رواج هرزه نگاری، ترویج

زبان و فرهنگ غربی در داخل کشور، ایجاد تنش های فرهنگی و ...

در این راستا، از آنجا که کاربران اصلی فضای سایبر جوانان و نوجوانان در کشور می‌باشند که نسبت به فرهنگ، گذشته و ارزش‌های فرهنگی دیگر دارای اطلاعات و وابستگی زیادی نیستند ترویج و چالش‌های مختلف فرهنگی موجود در این فضا به صورت‌های مختلف بر آنها تأثیر می‌گذارد و سبب دور شدن آنها از فرهنگ، زبان و ... جامعه می‌شود. این امر به صورت‌های مختلف سبب ایجاد بی‌نظمی و ناامنی در جامعه و به چالش کشیده شدن امنیت اجتماعی می‌شود.

۳- آسیب‌های سیاسی

از جمله مهم‌ترین بخش‌هایی که در فضای سایبر مورد توجه و اهمیت می‌باشد مسائل سیاسی موجود در این عرصه جدید است. به طوری که این عرصه با توجه به ظرفیت و پتانسیل بالایی که دارا می‌باشد به صورت یک فضا و میدان جنگ سیاسی جدید بین حکومت‌ها، گروه‌ها و حتی افراد مختلف در آمده است. مهم‌ترین این موارد که بر امنیت و نظم در جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد و امنیت اجتماعی را به چالش کشیده عبارتند است از:

الف) کنترل و هدایت افکار عمومی: فضای سایبر دارای ظرفیت و پتانسیل بالایی در هدایت و کنترل افکار عمومی در جوامع مختلف می‌باشد. وجود این ظرفیت و پتانسیل این توانایی را به حکومت‌ها، گروه‌ها و حتی افراد می‌دهد که جریان‌های فکری موجود در جامعه را در جهت اهداف مورد نظر خود هدایت کنند و به صورت‌های مختلف افکار خود را به آنها القا نمایند. این کنترل و هدایت افکار جامعه سبب شکل‌دهی اعتراضات، اغتشاشات، چالش و ایجاد ناامنی در سطح جامعه و ناامنی اجتماعی را شکل می‌دهد.

ب) ایجاد و تقویت شکاف‌های مذهبی در بین افراد جامعه؛ ایجاد و تقویت شکاف‌های قومی در بین افراد جامعه و ... از جمله دیگر مسائل و چالش‌های ناشی از مسائل سیاسی در فضای سایبر می‌باشد که ناامنی‌های اجتماعی را شکل می‌دهد.

۴- آسیب‌های اقتصادی

فضای سایبر امکانات و ظرفیت‌های بالایی به صورت‌های مختلف در اختیار افراد، شرکت‌ها و سازمان‌ها قرار داده است تا بتوانند از آن در جهت دستیابی به مقاصد اقتصادی خود بهره‌مند شوند. در کنار جنبه مثبتی که این ظرفیت‌ها برای فروشندگان کالاها و دستاوردها و مصرف‌کنندگان آنها قرار گرفته است جنبه‌های منفی نیز چه برای فروشندگان و چه برای مصرف‌کنندگان فراهم و زمینه شکل‌گیری آسیب‌های اقتصادی برای افراد و جامعه را فراهم آورده است. به طوری که این فضا زمینه ترویج تجمل‌گرایی، مدگرایی، تبلیغ کالاهای ممنوعه، تبلیغ کالاهای غیر استاندارد و ... را فراهم آورده که هر یک می‌توانند به صورت‌های مختلف امنیت اجتماعی را در سطح جامعه با چالش مواجه سازد.

پیشنهادها

در جمع‌بندی کلی این مباحث باید گفت به صورت مطلق رفع و حل آسیب‌ها و چالش‌های امنیت اجتماعی چه در زندگی واقعی و چه در فضای سایبر امکان‌پذیر نمی‌باشد؛ اما می‌توان با اجرای پیشنهادها زیر تا حدودی از شدت این آسیب‌ها کاست و ضمن جلوگیری از تبدیل شدن آنها به بحران در سطح جامعه توانایی‌های جامعه را برای مقابله با آنها بالا برده تا امنیت اجتماعی در کشور تأمین شود و زمینه رشد و تعالی کشور فراهم آید.

۱- گسترش اطلاعات و شناخت نسبت به ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های بالقوه و بالفعل

فضای سایبر؛

۲- شناخت کامل آسیب‌هایی که از طریق فضای سایبر افراد و جامعه را تحت تأثیر

قرار می‌دهند؛

۳- شناساندن آسیب‌های ناشی از فضای سایبر به افراد، خانواده‌ها و جامعه؛

۴- تلاش در جهت کاهش مسائلی که در فضای سایبر سبب آسیب‌رسانی به افراد و

جامعه می‌شوند؛

- ۵- بالا بردن توانایی مقابله با آسیب‌های ناشی از فضای سایبر بر اجتماع از طریق کنترل‌ها و نظارت‌های مؤثرتر، دادن آموزش‌های لازم به خانواده‌ها و ...
- ۶- و ...

منابع فارسی

- آنجلیز، جینا دی. (۱۳۸۳). *جرایم سایبر*. ترجمه سعید حافظی و عبدالصمد خرم آبادی. تهران: انتشارات دبیرخانه شورای عالی اطلاع رسانی.
- اسمعی، بابک. (۱۳۸۱). *آسیب شناسی مدیریت منابع انسانی*. انجمن مدیریت ایران.
- بابائی، محمود. (۱۳۸۹). *مقدمه‌ای بر یادگیری الکترونیکی*. تهران: نشر چاپار.
- مانزینی، آندرو. (۱۳۸۵). *آسیب‌شناسی سازمانی با رویکردی کاربردی به حل مشکل و بالندگی در سازمان*. ترجمه علی عطافر، مرضیه قبادی‌پور و سعید آنالویی. تهران: مؤسسه علمی دانش پژوهان برین.
- حبیبی، محمدرضا. (۱۳۸۹). *ارزیابی فناوری نوین آموزش هوشمند در مدارس ایران، مطالعه موردی یک دبیرستان هوشمند*. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت فناوری اطلاعات به راهنمایی سپهر قاضی نوری. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- حسن بیگی، ابراهیم. (۱۳۸۴). *حقوق و امنیت در فضای سایبر*. تهران: انتشارات ابرار معاصر.
- حسین زاده، فهیمه. (۱۳۸۷). *ویژگی و صورت بندی جنبش‌های اجتماعی در ایران*. مجموعه مقالات چالش‌های اجتماعی ایران. تهران: انتشارات پژوهشکده تحقیقات استراتژیک گروه پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی. صفحات ۲۳۷ تا ۲۶۰.
- حسینی، سید حسن. (۱۳۸۴). *تحلیل جامعه شناختی رابطه اینترنت و اعتیاد به مواد مخدر*. فصلنامه ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات. سال اول. شماره ۲-۳. صفحات ۱ تا ۱۹.
- خبرنامه حقوق بین الملل. (۱۳۸۲). *ظهور جامعه اطلاعاتی*. کمیته مطالعات حقوق تکنولوژی دفتر همکاری‌های فناوری ریاست جمهوری. شماره ۶. اردیبهشت.
- خواجه موگهی، ناهید و علاسوند، مریم. (۱۳۸۹). *بررسی متغیرهای شخصیتی پیش بینی کننده اعتیاد به اینترنت*. مجله علمی پزشکی. دوره ۹. شماره ۴. صفحات ۳۵۹-۳۶۶.
- دبیرخانه شورای عالی اطلاع رسانی. (۱۳۸۴). *دولت الکترونیک*. گروه آشنا. تهران: انتشارات گل واژه.

- دولی، سعید. (۱۳۸۴). *ارائه چارچوب معماری اطلاعات برای دانشگاه مجازی*. پایان نامه دوره کارشناسی ارشد. به راهنمایی غلامعلی منتظر. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- رحمانی، سوره. (۱۳۸۷). *رابطه وابستگی به اینترنت و هیجان خواهی و پنج عامل بزرگ شخصیت در دانشجویان دانشگاه تهران*. پایان نامه دوره کارشناسی ارشد. به راهنمایی محمدعلی غلامعلی لواسانی. تهران: دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.
- زارعی، عادل. (۱۳۸۷). *رابطه بازی‌های رایانه‌ای با مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان پسر دبیرستان‌های شهرستان پارسین*. پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد. به راهنمایی محمدعلی غلامعلی لواسانی. تهران: دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران.
- زوئینگ، جین (۱۳۸۷). *تغییرات جهان گستر فناوری به سوی فناوری نرم*. ترجمه رضا حسنی و شهریار سلامی. تهران: انتشارات دانشگاه صنعتی مالک اشتر.
- زین آبادی، مرتضی. (۱۳۸۷). *سلامت روانی اجتماعی*. مجموعه مقالات چالش‌های اجتماعی ایران. تهران: انتشارات پژوهشکده تحقیقات استراتژیک گروه پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی. صفحات ۲۷۵ تا ۳۱۸.
- سلطانی، لیلا و همکاران. (۱۳۸۷). *بررسی نقش فناوری اطلاعات و ارتباطات در کاهش تقاضای سفرهای شهری (نمونه موردی: شهر اصفهان)*. مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان. جلد ۳۲. شماره ۴. صفحات ۱ تا ۱۸.
- شریفی هولاسو. اسماعیل. (۱۳۸۷). *پایان نامه دوره ارشد رشته جامعه‌شناسی*. به راهنمایی علی محمد حاضری. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- صالحی امیری، سید رضا و افشاری نادری، افسر. (۱۳۹۰). *مبانی نظری و راهبردی مدیریت ارتقای امنیت اجتماعی و فرهنگی در تهران: فصلنامه راهبرد*. سال بیستم. شماره ۵۹. صفحات ۴۹ تا ۷۶.
- صدری، سید محمد رضا و کروی، محمد تقی. (۱۳۸۴). *ابعاد حقوقی محیط سایبر در پرتو توسعه ملی*. تهران: نشر بقیه.
- عراقچی، عباس. (۱۳۷۷). *اینترنت عرصه‌ای جدید در تعامل فرهنگ‌ها*. مجله سیاست خارجی. سال دوازدهم. شماره تابستان.
- کانتر، روزابت. (۱۳۸۳). *تحول! پیروزی در فرهنگ دیجیتال فردا*. ترجمه عبدالرضا رضایی نژاد. چاپ دوم. تهران: انتشارات سازمان فرهنگی فرا.

کفاشی، مجید. (۱۳۸۸). بررسی تأثیر اینترنت بر خانواده. فصلنامه پژوهش اجتماعی، سال دوم، شماره سوم. صفحات ۵۷ تا ۷۶.

گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۶). جامعه شناسی. ترجمه حسن چاوشیان. تهران: انتشارات نی. مهدی زاده، شراره و عبداللهی، الهه. (۱۳۸۶). بررسی رابطه میان نحوه استفاده از اینترنت و ماهواره با برگزاری روز دوستی (ولنتاین) در میان جوانان تهرانی. فصلنامه ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات. صفحات ۱۶۱ تا ۱۸۴.

میدوز، جک. (۱۳۸۳). شناخت اطلاعات. ترجمه: محمد خندان و مهدی محامی. تهران: نشر کتابدار.

میری آشتیانی، الهام. (۱۳۸۷). تمایز نسلی در ایران. مجموعه مقالات چالش‌های اجتماعی ایران. تهران: انتشارات پژوهشکده تحقیقات استراتژیک گروه پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی. صفحات ۳۱۹ تا ۳۴۶.

منابع لاتین

- Bilgin, Pinar (2003). Individual and Social Dimensions of Security. *International Studies Review*. Vol5. Issue2. P203-222.
- Briggs I, Mayers & Mccaully MH (1999). The development and application of MBTI. Tr. By kim J, shim H, & Jes. Seoul: Korea psychological TestingInstitute.
- Houston, Douglas (2001). The Internet Globalization, and Culture, School of Business. University of Kansas.
- <http://www.police.ir/Portal/Home/Default.aspx?CategoryID=279bc913-74bb-4488-8676-71996ba12cd3>
- www.irantrack.com